

Yeni TTK kapsamında mal ve hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçları

Av. Tuğçe Gültekin

I. Giriş

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler açısından, ticari işletmelerin, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ)¹, geç ödemeler sebebiyle karşılaştıkları güçlükler sebebiyle Avrupa'da iflasların ve dolayısıyla işsizliğin arttığı, büyüme, rekabet gücü ile istihdamın azaldığı görülmüş; özellikle işletmeler ve işletmeler ile kamu kurumları arasındaki ticari işlemlerde geç ödemelerin KOBİ'ler üzerinde daha ağır bir baskı yarattığı kabul edilmiştir.

Bu kapsamda, 2000/35/EC sayılı "Ticari İşlerde Geç Ödemeye Mücadeleye İlişkin Avrupa Birliği Yönergesi" 29 Haziran 2000 tarihinde Avrupa Parlamentosunda kabul edilmiştir.

Söz konusu Yönerge'de irade serbestisi, ekonomik olarak zayıf konumda olanın korunması ilkeleri ile alacaklı-borçlu ilişkisi, sözleşmenin ihlali, temerrüt faizi, alacaklının zararlarının ne şekilde karşılanacağı gibi konulara yer verilmiştir. Daha sonra 2011/7/EU sayılı Yönerge ile 2000/35/EC sayılı Yönerge'de köklü değişiklikler yapılmıştır.

Söz konusu düzenlemeler ışığında, Avrupa'da olduğu gibi geç ödemelerin de Türk işletmeleri üzerinde finansal bir risk yarattığını dikkate alan kanun koyucu, Yönergeler ışığında, 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun (Yeni TTK) 1530. maddesinde, ticari işletmeler arasında mal ve hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçlarını hüküm altına almıştır. Söz konusu hüküm ile özellikle tedarik zincirinin en önemli halkası olan KOBİ'lere destek olmak amaçlanmıştır.

Nitekim maddenin gerekçesinde de, hükmün getiriliş amacı "*Üreticileri, KOBİ'leri ve fatura ya da eşdeğer ödeme talepleri karşılığı hizmet veren ticari işletmeler ile kişileri, şartları dayatma konumları güçlü ticari işletmeler, özellikle market, süper market, hiper market gibi alışveriş merkezleri karşısında korumak*" şeklinde belirtilmiştir.

Bu itibarla, Yeni TTK'nın 1530. maddesi kapsamında getirilen düzenlemelere aşağıda detaylı olarak yer verilmektedir.

II. Temerrüt hali

Yeni TTK'nın 1530. maddesinde, "(2) *Ticari işletmeler arasında mal ve hizmet tedariki amacıyla yapılan işlemlerde, alacaklı, kanundan veya sözleşmeden doğan tedarik borcunu yerine getirmiş olmasına rağmen, borçlu, gecikmeden sorumlu tutulamayacağı hâller hariç, sözleşmede öngörülmüş bulunan tarihte veya belirtilen ödeme süresinde borcunu ödemezse, ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşer.*" denilmek suretiyle borçlu temerrüdünün koşulları hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda borçlunun temerrüde düşmesi için kanun koyucu tarafından aranan şartlar aşağıdaki gibidir.

i. İşlemin konusunun para borcu doğuran mal ve hizmet tedariki olması

Madde metninde yalnızca ticari işletmeler arasında mal ve hizmet tedarikinden doğan borçların geç ödenmesinden bahsedilmiş, ancak tedarikten doğan borcun para borcu olmadığı durumlar açısından açık bir düzenleme yapılmamıştır. Nitekim maddenin devam eden hükmünde temerrüt tarihinin belirlenmesinde fatura ve eşdeğer ödeme taleplerinin esas alınacağı belirtildiğinden ve söz konusu belgelerin de yalnız para borçları için kullanıldığı dikkate alındığında, kanun koyucunun sadece para borçları için düzenleme yaptığı sonucuna ulaşılabilecektir.

¹ 18 Kasım 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" kapsamında, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000-TL'yi (Yirmibeş Milyon Türk Lirası'nı) aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca "KOBİ" olarak adlandırılan ekonomik birimleri ifade etmektedir.

ii. Mal ve hizmet tedarikinin ticari işletmeler arasında gerçekleştirilmesi

Kanun maddesinde düzenlenen ihtarsız temerrüdün gerçekleşebilmesi ve temerrüt faizinin talep edilebilmesi için sözleşmenin iki tarafının da ticari işletme olması gerekmektedir.

Nitekim ticari işletmelerin tanımını yapan, Yeni TTK'nın 11. maddesinde de, bir işletmenin ticari işletme vasfına ulaşabilmesi için, gelir sağlanmasının hedeflenmesi, devamlılık, bağımsızlık ve esnaf işletmesi için öngörülen sınırların aşılması şartlarını birlikte sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

Böylelikle geç ödemenin sonuçları yalnızca ticari işletmeler üzerinde doğmakta, esnaf işletmeler ve serbest meslek icra edenlerin tedarik ettikleri mal ve hizmet bedellerinin geç ödenmesi ihtimalinin kapsam dışı bırakıldığı kabul edilmektedir.

iii. Muacceliyet şartı

Yeni TTK ile borçlunun ihtara gerek kalmaksızın temerrüde düşmesi için, muacceliyet tarihinin tespiti önem taşıdığından, kanun koyucu bunun için farklı yollar öngörmüştür. Bu yollarda ilki, tarafların sözleşmede uygun bir tarih tespit etmesidir. Böylelikle sözleşmede belirtilen ödeme gününde veya sürenin bitiminde borç muaccel hale gelecek ve ayrıca herhangi bir işlem yapılmaksızın borçlu temerrüde düşecektir.

Bununla birlikte, Yeni TTK'nın 1530. maddesinin 6. fıkrasında, sözleşmede öngörülen ödeme süresinin faturanın veya eşdeğer ödeme talebinin veya mal ya da hizmetin alındığı veya mal veya hizmetin gözden geçirme ve kabul usulünün tamamlandığı tarihten itibaren en fazla 60 gün olabileceğine yer verilmiştir. Ancak fıkranın devamından tarafların açıkça kararlaştırmaları ve alacaklı aleyhine ağır bir haksız durum yaratmamak kaydıyla 60 günden daha uzun sürelerin de öngörülebileceği kabul edilmiş olup, taraflara sözleşmeyle ödeme günü veya süresini serbestçe kararlaştırma imkanı tanınmıştır.

Ancak belirtmek isteriz ki, alacaklının küçük yahut orta ölçekli işletme (KOBİ) veya tarımsal ya da hayvansal üretici veya borçlunun büyük ölçekli ticari işletme sıfatını taşıdığı durumda ödeme süresi 60 günü aşamayacaktır. Böylelikle, kanun koyucu büyük ve güçlü ticari işletmelerin geç ödemeyi bir finansman aracı olarak kullanmasını engellemeye çalışmaktadır.

Hal böyle iken, halihazırda yürürlükte olan ve ödeme süresi 60 günden daha uzun tespit edilmiş olan sözleşmelerin, Yeni TTK yürürlüğe girdikten sonra ne olacağı hususu ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Bu konuya ilişkin henüz bir açıklama yapılmamış olup, genel hukuk yorumu kapsamında sözleşmelerin tamamının geçersiz kılınması yerine, sınırın aşıldığı tutar veya kısmın geçersiz olabileceği düşünülebilir.

Muacceliyet tarihinin tespiti açısından ikinci yol ise taraflarca sözleşmede ödeme günü veya süresinin tespit edilmediği veya tespit edilen sürenin Kanun hükmüne aykırı olması halidir. Söz konusu madde hükmü aşağıdaki gibidir.

“Sözleşmede ödeme günü veya süresi belirtilmemişse veya belirtilen süre beşinci fıkraya aykırı ise, borçlu aşağıdaki sürelerin sonunda ihtara gerek kalmaksızın mütemerrit sayılır ve alacaklı faize hak kazanır:

a) *Faturanın veya eş değer ödeme talebinin borçlu tarafından alınmasını takip eden otuz günlük sürenin sonunda.*

b) *Faturanın veya eş değer ödeme talebinin alınma tarihi belirsizse mal veya hizmetin teslim alınmasını takip eden otuz günlük sürenin sonunda.*

c) *Borçlu faturayı veya eş değer ödeme talebini mal veya hizmetin tesliminden önce almışsa, mal veya hizmetin teslim tarihini takip eden otuz günlük sürenin sonunda.*

d) *Kanunda veya sözleşmede, mal veya hizmetin kabul veya gözden geçirme usulünün öngörüldüğü hallerde, borçlu, faturayı veya eş değer ödeme talebini, kabul veya gözden geçirmenin gerçekleştiği tarihte veya bu tarihten daha önce almışsa, bu tarihten sonraki otuz günlük sürenin sonunda; şu kadar ki, kabul veya gözden geçirme için sözleşmede öngörülen süre, mal veya hizmetin alınmasından itibaren otuz günü aşıyor ve bu durum alacaklının aleyhine ağır bir haksızlık oluşturuyorsa, kabul veya gözden geçirme süresi mal veya hizmetin alınmasından itibaren otuz gün olarak kabul edilir.”*

Yukarıdaki düzenlemeye baktığımızda, alacaklıların özellikle KOBİ'lerin aleyhine haksız bir durum yaratmamak adına, ödeme süresinin tespit edilememesi veyahut kanun hükmüne aykırı tespit edilmesi halinde genel olarak borçlunun temerrüde düşme tarihi 30 gün ile sınırlandırılmıştır.

III. Temerrüt halinin sonuçları

Yukarıda yer verilen açıklamalar ve Kanun hükümleri çerçevesinde temerrüde düşen borçlunun ödemesi gereken masraf ve temerrüt faizi Yeni TTK'nın 1530. maddesinin 7. fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda mütemerrit borçlunun alacaklısının sözleşmede öngörülen tarihten ya da ödeme süresinin sonunu takip eden günden itibaren, alacaklının ayrıca talep etmesine gerek olmaksızın ve sözleşmede ayrıca belirtilmese dahi temerrüt faizine hak kazanacağı kabul edilmiştir.

Ticari işlerde uygulanacak temerrüt faizi oranı, sözleşme serbestisi kapsamında taraflarca serbestçe belirlenebilecektir.² Ancak alacaklıya yapılan geç ödemelere ilişkin temerrüt faiz oranının sözleşmede öngörülmediği veya ilgili hükümlerin geçersiz olduğu hallerde, uygulanacak faiz oranı ve alacağın tahsili masrafları için talep edilebilecek asgari giderim tutarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) her yıl ocak ayında ilan edecektir. Bu kapsamda ilan edilecek faiz oranının, 4.12.1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'da öngörülen ticari işlere uygulanacak temerrüt faizi oranından en az yüzde sekiz fazla olması gerekmektedir.

IV. Taksitlendirme yasağı

Üreticileri, KOBİ'leri ve fatura ya da eşdeğer ödeme talepleri karşılığı hizmet veren ticari işletmeler ile kişileri, şartları dayatma konumları güçlü ticari işletmelere karşı korumayı amaçlayan kanun koyucu Yeni TTK'nın 1530. maddesinin 8. fıkrasında, alacaklının küçük veya orta ölçekli işletme veya tarımsal veya hayvansal üretici olup, borçlunun büyük ölçekli işletme olduğu hallerde taksitle ödemeyi öngören sözleşme hükümlerinin geçersiz olacağını hüküm altına almıştır.

Öte yandan büyük ölçekli işletmeler açısından ise mal veya hizmet bedelinin taksitle ödenmesinin öngörüldüğü durumlarda, bu maddenin ödeme sürelerini düzenleyen hükümlerin birinci taksit bakımından uygulanacağı kabul edilmiştir.

Söz konusu hükmün getiriliş amacının taksitlere bağlanan ödeme sürelerini kısaltmak olduğu kabul edilse dahi, kanun koyucunun sadece ilk taksit için düzenleme yapmakla yetinmesi bu hükmün uygulanabilirliğini etkilememektedir.

Nitekim tarafların taksitle ödemeyi kararlaştırdıkları bir durumda, vadeler arası sürelerin birbirinin aynısı olma zorunluluğu bulunmadığından, ödeme süresinin yalnızca birinci taksit için belirlenmiş olması diğer taksitler arasındaki vadeyi etkilemeyecektir. Böylelikle ilk taksitin ödeme süresini kanun hükmüne uygun olarak belirleyen taraflar, sonraki taksitler için uzun vadeler belirleyebileceklerdir.

V. Sonuç

Günümüz modern hukukunda, pazarlık güçleri ile konumları aynı olmayan kişi ve işletmeler arasında sözleşme özgürlüğü ilkesinin geçerli olmayacağı ve bu kapsamda güçlü olmayan üretici, KOBİ ve benzeri işletmelerin teslim ettikleri malların ve hizmetlerin bedellerini zamanında alarak ekonomik yapılarını güçlendirmelerine yardımcı olunması gerektiği kabul edilmektedir.³ Nitekim Avrupa Birliği Yönergeleri ile Yeni TTK bu kapsamda oluşturulmuştur.

Ancak belirtmek isteriz ki, geç ödemelere karşı KOBİ'lerin korunması amacı ile öngörülen ve sözleşme özgürlüğünü belirli çerçevede sınırlandıran bu maddenin yorumunun, uygulamada birçok sorunu beraberinde getireceği değerlendirilebilir.⁴

² Faiz konusunda tek sınırlama "Oran Serbestisi ve Bileşik Faizin Şartları" başlıklı Yeni TTK'nın 8. maddesinde birleşik faize ilişkin olarak düzenlenmiştir.

³ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Gereği

⁴ Prof. Dr. Abuzer Kendigelen, "Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler", İstanbul 2011, Sayfa: 535-536

Öncelikle, kanun koyucunun 1530. madde ile güçsüzün lehine getirmiş olduğu böyle bir düzenlemede, yalnızca ticari işletmeleri düzenlemesi, Kanun maddesinin uygulama alanını oldukça daraltmaktadır. Özellikle Yeni TTK'nın 1530. maddesinin KOBİ'leri korumak amacıyla getirildiği dikkate alındığında, bu amacın gerçekleştirilmesinin zor olduğu anlaşılacaktır. Çünkü ticari işletme çap ve büyüklüğüne ulaşmamış olan KOBİ'ler, ihtarsız temerrüt ve yüksek temerrüt faizinden yararlanamayabileceklerdir.

Bu nedenle, ticari işletmelerin ölçüklerinin tespiti önem arz etmekte olup, bu kapsamda ikincil mevzuatın biran önce yayımlanması gerekmektedir.

Ayrıca KOBİ'leri korumak amacıyla getirilen vade ve taksitlendirme yasağının etkileri konusunda tereddütler ortaya çıkmaktadır. Nitekim tedarik edeceği mal veya hizmet bedelini tek seferde ödeyecek durumda olmayan veya taksitle ödemeyi daha avantajlı bulan büyük ölçekli işletmeler, KOBİ veya tarımsal veya hayvansal üreticiler yerine büyük ölçekli işletmelerle iş yapmayı tercih edebileceklerdir. Böylelikle ekonomik piyasada konumları güçsüz olan KOBİ'lerin iş kaybı nedeniyle daha büyük sıkıntılara girme riski ortaya çıkabilecektir.

Sonuç olarak, KOBİ'leri korumak amacıyla getirilen bu düzenlemeler doktrinde tartışmalara ve görüş ayrılıklarına yol açmakta olup, Yeni TTK'nın yürürlüğe gireceği tarihe kadar çıkarılacak ikincil mevzuat ile bu konulara bir an önce açıklık getirilmelidir.

Bu makalede yer alan açıklamalar, yazarının konu hakkındaki kişisel görüşünü yansıtmaktadır. Makaledeki bilgi ve açıklamalardan dolayı Ernst & Young ve/veya Kuzey Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş. ye sorumluluk iddiasında bulunulamaz. Mevzuatın sık değiştirilen ve farklı anlayışlarla yorumlanabilen yapısı nedeniyle, herhangi bir konuda uygulama yapılmadan önce konunun uzmanlarından profesyonel yardım alınmasını tavsiye ederiz.